

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДГРУНТЯ ПОНЯТТЯ «ТОЛЕРАНТНІСТЬ»

**МОЩУК Петро, здобувач вищої освіти
спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Миколаївський національний аграрний університет**

Анотація: Ідеї, заключені у сучасному розумінні поняття «толерантність», мають глибокі коріння в історії людської думки. Вони простежуються, починаючи з доби Античності, через добу Просвітництва і ліберальну традицію до сучасності, де проблеми толерантності рефлексуються у працях Дж.Ролза, Ю.Габермаса, К.Поппера.

Ключові слова: толерантність, філософське підґрунтя толерантності, Античність, Просвітництво, лібералізм, сучасна філософія.

Толерантність як філософське поняття глибоко укорінено в історії людської думки, оскільки формувалася як відповідь на потребу суспільств у співіснуванні різних поглядів, культур, вірувань і цінностей. Так, ще за доби Античності зароджувалися ідеї, які сьогодні вважаються основами толерантності. Сократ проповідував пошук істини шляхом діалогу, а також заохочував до відкритості у поглядах, що можна вважати філософською передумовою толерантності — готовність сприймати інші погляди, навіть якщо вони здаються чужими чи неправильними. Стоїки, зокрема, вважали, що всі люди об'єднані універсальним людським розумом і мають жити в гармонії одне з одним, незважаючи на культурні чи релігійні відмінності.

Доба Просвітництва XVIII століття стала поворотним моментом у розвитку ідеї толерантності. Вольтер, Джон Лок, Іммануїл Кант та інші філософи виступали за вільнодумство, релігійну терпимість і свободу слова, підкреслюючи, що кожна людина має право на власний світогляд. Так, Дж. Лок вважав, що держава не повинна втручатися у релігійні справи громадян, оскільки віра - це внутрішнє питання особистості.

I. Кант у своїй етиці висунув концепцію "категоричного імперативу" — принципу, за яким людина має поводитися так, щоб її дії могли стати загальним законом. Якщо з цієї позиції розглядати толерантність як моральний обов'язок, то повага до чужих поглядів стає умовою мирного співіснування.

Ліберальна традиція, особливо у творах Джона Стюарта Мілля, розвинула ідею політичної толерантності. Мілля вважав, що свобода слова та право на

самовираження мають бути захищені, адже тільки в умовах вільної дискусії можна досягти істини.

Сучасні філософи, як Джон Ролз та Юрген Габермас, звертають увагу на те, що толерантність - необхідна основа справедливого суспільства. Ролз розвинув концепцію "політичного лібералізму", що базується на ідеї співіснування множинних світоглядів у межах одного суспільства. Юрген Габермас, один із провідних сучасних філософів та соціологів, своєю чергою, наголошував на важливості комунікативної дії та взаєморозуміння в суспільстві. Він розглядає толерантність у контексті комунікативної раціональності й демократичного соціуму; стверджує, що толерантність – це більше, ніж просто терпимість до інших поглядів; це активне визнання права інших на власну позицію в межах спільного суспільного простору. Таким чином, толерантність для Габермаса не є лише пасивною терпимістю, а стає активною взаємодією, спрямованою на побудову єдиного демократичного суспільства, де існує місце для різних думок, якщо вони не заперечують фундаментальних прав і свобод інших людей.

Американський філософ Джон Роулз розробив концепцію толерантності як невід'ємну частину своєї теорії справедливості. У праці *«Теорія справедливості»* (1971) Роулз пропонує принципи, що мають забезпечити соціальну рівність і справедливість для всіх членів суспільства. Він вважає, що толерантність є основою стабільності та справедливості, де суспільство поважає різні погляди, якщо вони не загрожують основам співіснування та правам інших людей.

Проте, толерантність не є абсолютною: у філософії дискутується питання її меж. Зокрема, це питання поставив Карл Поппер у своїй концепції "парадоксу толерантності" — він стверджував, що необмежена толерантність може призвести до знищення толерантного суспільства. Тому для збереження толерантності суспільство може бути нетерпимим до радикальних поглядів, що загрожують його основам. Парадокс толерантності, сформульований філософом Карлом Поппером у 1945 році, описує дилему, з якою стикається суспільство,

що прагне бути толерантним: щоб зберегти толерантність, суспільству іноді необхідно бути нетолерантним до нетолерантності. Інакше кажучи, абсолютна толерантність до всіх, включно з нетолерантними, може призвести до знищення толерантного суспільства. Поппер стверджував, що якщо ми надаємо повну свободу думки та дії й толеруємо прояви нетерпимості, то нетолерантні люди можуть скористатися цією свободою, щоб поширити свої ідеї та зруйнувати саме толерантне суспільство. Таким чином, для захисту толерантності та свободи, суспільство має право захищатися і обмежувати прояви нетерпимості.

Цей парадокс не означає, що всі нетерпимі висловлювання чи дії повинні бути негайно заборонені, але Поппер вказував на те, що суспільство повинно мати готовність обмежити свободу для тих, хто навмисно прагне заперечувати толерантність і свободу іншим.

Отже, філософське підґрунтя толерантності включає ідеї, які сприяють гармонійному співіснуванню та розвитку суспільства. Це і готовність до прийняття іншого, і моральна відповідальність, і принципи свободи та справедливості.

Література:

1. Габермас Ю. Коли ми маємо бути толерантними? Про конкуренцію картин світу, цінностей і теорій. Соціологічні дослідження. 2006. № 1. С. 45-53.
2. Кузьменко Р. І. Толерантність як основа спільної дії в бутті людини. Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. 2019. № 1 (29). С. 93-98.
3. Rawls, John. A Theory of Justice. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 1971.

Abstract: The ideas contained in the modern understanding of the concept of "tolerance" have deep roots in the history of human thought. They can be traced starting from Antiquity, through the Age of Enlightenment and the liberal tradition to modern times, where the problems of tolerance are reflected in the writings of J. Rawls, J. Habermas, and K. Popper.

Key words: tolerance, philosophical basis of tolerance, Antiquity, Enlightenment, liberalism, modern philosophy.

*Науковий керівник – СУРІНА Ганна,
канд. філос. наук, ст. викладач кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв*